

מסורת הש"ס

(א) ועי' תוספות לקמן ע"כ ד"ה ונתנין. (ב) [עיי' לך ד"ה]. (ג) [לקמן ע"ה]. (ד) [לפניי שם סתמה דגמרה הוא ולא ר' זירא אמרה]. (ה) [בכרמל לד.]. (ו) [לקמן ע"ה]. (ז) [עיי' לע"פ, ח] ועי' תוספי' ממות יע. ד"ה במקרא].

הגהות הב"ח

(א) הש"י ד"ה כבושין כו' (סוכבין את הלצנות להחזיר למוטב) מא"מ ונ"ב ק"ל שבושין את הלב ודוקקין את הלב לעשות תשובה. מ"ה עי' אתר שנגלה להם סמ"י מעשיהם כמו צה"י כשי דרמנה כו' פ"ח"ז י"ז: (ב) ד"ה ונקבלה כו' לשראל והקשה פ"ל ומיות עמדו בתפלה נמחק לה קרינן ליה קבלה מ"ד עמדו בתפלה כמנונה של עיר: (ג) ד"ה ונבלי ש"כ ש"ז שטועה: (ד) ר"ה על השנה כו' שומע נשקה וכן כולל פ"ל ומיות שש"ט נמחק והד"א ע"כ ד"ה מי ענה וד"ה ונשפוט ד"ה ור"ה ואלוהי וכו' ונמול בתפלה בדכתיבי קרא וכו' והד"א ע"כ ד"ה ר"ה תלפלא: (ה) תופסו ד"ה אור כו' שמה וזורה דאם כן אמרינן דלשכי ל"ב כו' כמו כן אמרינן דצדיק קרי' אהא דלצמריה כו' ולמנו לצדיק ולישכי ל"ב אורה ושמה אכל בההיא דלעיל לא הו' מלכיס ע"כ וירס בתרובים אהרדו אלה כו' אור זרוע לצדיק ולישכי ל"ב שמה:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ובקבלה וכו' ולא קרי ליה דבריה קבלה. עי' חולין דף ק"ג ע"א רש"י ד"ה מות משה:

לעזי רש"י

פריש"א. מכבש.

רבינו גרשום

(1) הוא הוא עבדי. קימה והשתחווה. ה"ג. הכל לאורה ולא הכל לשמחה. (2) צדיקים לאורה (ולו) [ולא] לשמחה ישרים אף לשמחה. גדישים עדיפי מצדיקים. הדרן עלך מאימתי

מאימתי פרק ראשון תענית

פ"ו.

עין משפט
נר מצוה

א א מ"י פ"ד מהלכות תענית הלכ"ה ב ג ג טושי"ע א"ח סימן תפסט ספ"ה פ: ב ב מ"י ש"ס ה"ו טור א"ח סימן תפסט:

תורה אור השלם

1. אור זרע לצדיק ולישורי לב שמחה: תהלים עז יא 2. וירא האלהים את מעשיהם בי שבו מדרכם הרעה ונתחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא יעשה: יונה ג י 3. וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושבו אל יי אלהיכם בי תנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונקם על הרעה: יואל ב יג 4. שיר המעלות אל יי בקרית לי קראתי ויעניי תהלים קכ א 5. שיר לפעולות אשא עיני אל הקהלים מאן יבא עזרי:

תהלים קכא א 6. שיר המעלות ממעמקים קראתי יי: תהלים קל א 7. תפלה לנגי כי יעקב ולפני יי ישפך שירו: תהלים קב א 8. רעב כי ידעה בארץ דבר כי ידעה שפון ירקון ארבה חסיל כי ידעה כי יצר לו איבו בארץ שעריו כל נגע כל מחלה: מלכים א ח לו 9. אשר ידעה דבר יי אל ירמיהו על דברי הבצרות: ירמיהו יד א

מוסף רש"י

אנשי משמר. הכניס ולוים העובדין, מתענין ולא משלימין. לפי שכן עסוקין בעוהו ואין יוכלים להשלים (על י"ב). ואם התחילו. שהמטיל להטעות כ' לו ל' יוס ונכנסו בן ימי מטכה או ר"ס (ערובין מ"א). שאין משלימין. תענית פתוטה ור"ס להתענות כל היום (שם). וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת. מני אן ממליטין (שם).

רבינו חננאל

ראני אומר צדיקים [לאורה] ישרים בשמחה, שגא' אור זרוע לצדיק ולישורי לב שמחה. הדרן עלך מאימתי שבושין

אור זרוע לצדיק ולישורי לב שמחה. פירוש ואין לומר כללעיל ולישרים האלו והאלי שמחה ואורה (א) א"כ דלמרינן דלשורי ל"ב קאי אהא דלעיל כמו כן אמרינן דצדיקים קאי אהא דלצמריה כיון דסמוך דצדיק לישורי ל"ב וזודאי יש הפרש בין זה לזה דאם לא כן לערצניהו ולמנוב לצדיקים ולישרי ל"ב אורה ושמה אכל הלא דלעיל לא הו' מלכיס ושריס כי דדדי אלא יראו וקמו צייניהו וכמו יראו וקמו דהו' קודם שריס קאי על מלכיס דלעיל קאי נמי אשריס דכתיב אצמריה אכל הכל אן לפרש אלא אור זרוע לצדיקים ולישרי ל"ב שמחה (א):

הדרן עלך מאימתי ואפילו הכי לזכור נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים יראו וקמו ושרים בהשתחוויה דכתיב שרים וישתחוו מתקיף לה רבי זירא ואיתימא רבי שמואל בר נחמני אי הוה כתיב ושרים וישתחוו כדקאמרת השתא דכתיב שרים וישתחוו הא והא עבוד אמר רב נחמן בר יצחק אף אני אומר לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישירים לשמחה צדיקים לאורה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרים שמחה דכתיב ולישרי לב שמחה:

הדרן עלך מאימתי

הדרן עלך מאימתי

סדר * תענית כיצד מוציאין את התיבה לרחובה של עיר (א) ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד נותן בראשו הזקן שבהן אומר לפניו דברי כבושין אחינו לא נאמר באנשי נינוה וירא אלהים את שקם ואת תעניתם אלא ² וירא אלהים את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה ובקבלה הוא אומר ³ וקרעו לבבכם ואל בגדיכם עמדו בתפלה מורידין לפני התיבה זקן ורגיל ויש לו בנים וביתו וירקם כדי שיהא לבו שלם בתפלה ² ואומר לפניו עשרים וארבע ברכות ¹ ה' שבכל יום ומוסיף עליהן עוד שש ואלו הן זכרונות ושופרות ⁴ אל ה' בצרתה לי קראתי ויעניי ⁵ אשא עיני אל ההרים וגו' ⁶ ממעמקים קראתיך ה' תפלה לעני כי יעטוף ר' יהודה אומר לא היה צריך לומר זכרונות ושופרות אלא אומר תחיתיהו ⁸ רעב כי יהיה בארץ דבר כי יהיה ⁹ אשר היה דבר ה' אל ירמיהו על דברי הבצרות ואומר חותמיהו על הראשונה הוא אומר מי שענה את אברהם בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' גואל ישראל על השניה הוא אומר מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' וזכר הנשכחות על השלישית הוא אומר מי שענה את יהושע בגלגל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה על הרביעית הוא אומר מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה על החמישית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תפלה על הששית הוא אומר מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ: מעשה בימי

לבוה נפש למתעב גוי לעבד מושלים. לשראל הזוים ומתועבים ועבדים מושלין בהן: (א) ולא הכל צדיקים. לקראת ישראל לעמיד לזכר מלכיס יראו וקמו שרים ושמתחו: ה"ג לא הכל לאורה ולא הכל לשמחה דכתיב אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ישרים לשמחה ישרים עדיפי מצדיקים:

הדרן עלך מאימתי

סדר תעניות לילד כו'. אפר מקלה. אפר ממש ולא עפר.

אפר סתם הוא עפר דכתיב דכשם שאפר קרוי עפר דכתיב (במדבר י"ט) מעפר שרפת החטאת כך עפר קרוי אפר סתם. והיינו דקמני אפר מקלה אפר שריפה אי הוה מני אפר סתם הוה משמע עפר ואפר מקלה גנאי יותר מעפר סתם. ובגמרא (א) מפרש מאי טעמא נותנין אותו: כבושין. לשון עזירה כמו מוכש בלע"ז פריש"א (א) סוכבין את הלצנות להחזיר למוטב. ואלו הן דברי כבושין אחינו כו': ונקבלה. שהניב מנוה לשראל (ב) עמדו בתפלה. והקשה תוספות מ"אן ע"כ מ"י שגא' קרא דכתיב ציונה וירא האלהים את מעשיהם וגו' * ולא קרי ליה דברי קבלה וזהו קרא דוקרעו לצדכס קרי ליה קבלה ופריק איהו כו' מקום שהניב מנוה ומודיע ומזכיר את ישראל קרי ליה קבלה וכלל דוכתא דלא איתפקד נציא כי האו יראת האלהים שהוא כמספר והולך דיליף מיניה אגב אורמיה מילתא לא קרינן ליה קבלה: כרחוב: של עיר. בגלוי וכו' כן דלמרינן במסכת מגילה (דף ס"ה:) בני העיר שמכרו רחובי של עיר והתם מפרש בדיא (ז) אמר ר' זירא הואיל והתם מתפללים צו בתעניות ובמעמדות: ורגיל. רגיל להתפלל ומתלמו שגורה צפיו ולא יטעה שכל (א) חון שטועה סימן רע לשולחיו: וניסו ריקם. משמע דהוא עני ואין לו מחיה צדיקו. ובגמרא (א) מפרש טעמא אחרינא וגופו נקי מעבירות שלא חטא ולא ילא עליו שום שם רע צדוק עזירה כו': וזכרונות ושופרות. כל הפסוקים שאומרים בראש השנה: אל ה' צדקה לי כו'. כולן הן מזמורים: ואומר חוסמיהו. על כל פרשה ופרשה אחר זכרונות חמימת זכרונות ואחר ראשונה הוא אומר מי שענה לאברהם כו'. גואל ישראל כו'. וזכר הנשכחות על השנייה הוא אומר מי שענה את יהושע במצפה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע תרועה על הרביעית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' שומע צעקה על החמישית הוא אומר מי שענה את יונה ממעי הדגה הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' העונה בעת צרה על השביעית הוא אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלים הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה ברוך אתה ה' המרחם על הארץ: מעשה בימי

הדרן עלך מאימתי

שופרות חמימת שופרות וכן אחר כולם מעין הפרשה כדמפרש ואזיל: על הראשונה. כפעם זכרה ראשונה של שש צרכות כדלמרינן בגמ' (א) והיא דגואל ישראל זו היא צרכה עצמה של שמונה עשרה ואינה מאותן שש אלא שזה היא מתחיל להסוק ולהאריך. על הזכרונות הוא אומר זכר הנשכחות ועל השופרות שומע תרועה והוא שניה למנינה ועל אל ה' צדקתה לי והיא שלישיית למנין שש שומע נשקה (א) שלישיית וכן כולן: ומי שענה את אבותינו על ים סוף. לפיכך אומרה זכרונות לפי שהיו ישראל נשכחים במצרים כמה שנים ונתייאשו מן הגאולה וחרסו המקום וגאלם דכתיב (שמות ו) ואזכור את צריתי: ובשופרות היה אומר מי שענה את יהושע בגלגל. לפי שענה בשופרות ציריחו וזהו צדוק שהיו ישראל בגלגל: ואליהו בהר הכרמל. כנגד אשא עיני אל ההרים וכן כולן לפי ענין המזמורים אליהו נענה בהר הכרמל מעין אשא עיני אל ההרים ושמואל במצפה דכתיב קראי ומעין אל ה' צדקתה לי: ממעי הדגה. מעין ממעמקים קראתיך ה' ועונה בעת צרה שכן כתיב ציונה קראתי מנרה לי (יונה ג) ובשמואל כתיב ויעק אל ה' (שמואל א ז) וצאליהו כתיב (מלכים א יח) עניי זו תפלה: ועל השביעית. מפרש בגמרא (א) מאי שביעית. מי שענה דוד ויהי רעב צימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה (שמואל ב ס"א): ושלמה. כשהכניס הארון לביית קדש הקדשים. אי נמי רעב כי יהיה צורך וגו' (מלכים א ח) ולפיכך חותם מרחם על הארץ שהן התפללו על ארץ ישראל ותפלה לעני כי יעטוף על דוחק גשמים נופל וכתיב ציה (סס) בהעלר שמים: (א) צימי רבי תלפלא בלפרי. אפי' של רבי יוסי דלמרינן בטהרין (דף ג"ג:) אחר רבי יוסי בלפרי [אחר ר'] מניח בן מרדכי: צדיקני: וגומר